

terwijl ze niets met de rol te maken hebben. Blikken, gebaren, loopjes die niet in het stuk thuishoren, althans: die niets aan de inhoud toevoegen, zijn uit den boze.'

In 1975 noteert Gerardjan Rijnders in hetzelfde blad – onder de veelzeggende kop *Engagement, door de Kunst overwonnen* – een aantal observaties over het acteren bij de Ber-

lanceerd mogelijk, zo weloverwogen als mogelijk is, vorm geven aan een tekst, met als doel, alle inhoudelijke facetten van die tekst even gelijkwaardig aan bod te laten komen, zoals de auteur het wilde. (...) Doe maar niet gewoon alsóf. Kies per seconde wat je denkt en wat je voelt en wat je wilt laten zien. Daar ga ik op door. Daar ben ik dichtbij. Laat maar

catastrofe' heeft ook alles te maken met de dichter Heinrich von Kleist. En zijn verhaal *Over het marionettentheater*. In 1985 duikt dit pamflet (uit 1810) voor het eerst op in het werk van Gerardjan Rijnders. Rijnders is dan net weg bij het eerste gezelschap waaraan hij leiding gaf, Globe in Eindhoven (1977-1985). Hij regisseert in 1985 de toneeltekst *Das*

Titus. Geen Shakespeare!, Toneelgroep Amsterdam / Kees De Graaff

lijnse Schaubühne, die toen nog door Peter Stein werd geleid: 'De manier van spelen is sterk geworteld in het realisme. De stilering zit hem vooral in de vertraging. Alles *na* elkaar. Je kijkt als het ware door een microscoop. Iedere gedachte, iedere emotie wordt glashelder zichtbaar gemaakt. De toeschouwer leeft mee, en déntk tegelijkertijd. Te subtiel om het Brechtiaans te noemen, te gedistantieerd om het met Stanislavski af te doen.'

Stijl, beheersing – woede door Kunst overwonnen? Op het moment dat Rijnders (in het seizoen 1991/92) bij Toneelgroep Amsterdam zijn eigen versie van Von Kleist's *Penthesilea* maakt, wordt hem de vraag gesteld: Wat is kunst dan?

Rijnders: 'Zo perfect mogelijk, zo uitgeb-

zien dat het eigenlijk niets reëls heeft, theater. Dat het stuk en de voorstelling een kunstnatuurcatastrofe zijn.'

Kunstnatuurcatastrofe. Het mag zo zijn dat er niet zoiets als één 'sleutel' tot het oeuvre van een kunstenaar bestaat. Maar als er ergens een sleutel tot het oeuvre van Gerardjan Rijnders verborgen is, dan hangt daar stellig een label aan met de tekst: 'kunstnatuurcatastrofe'.

Het woord heeft alles te maken met een belangrijke beweging (niet bedoeld als 'stroming', of 'school', maar letterlijk: 'beweging') in de kunst en het theater van de twintigste eeuw. Samen te vatten als: 'anti-illusionisme', de hartstocht om niet meer te doen 'alsóf', niet meer te suggereren dat het vertoonde 'nét-echt' zou zijn. Het woord 'kunstnatuur-

Käthchen von Heilbronn van Von Kleist in de Bondsrepubliek, om precies te zijn aan de Vereinigte Städtische Bühnen Krefeld Mönchengladbach. Ten tijde van deze regie correspondeert hij met NRC-criticus Jac Heijer. In die briefwisseling noemt Rijnders het pamflet *Over het marionettentheater* van Heinrich von Kleist een 'must' voor iedere acteur. Waar gaat dat pamflet over?

Twee mannen komen elkaar tegen in een park. De een vertelt dat hij zich een dansje herinnert van twee beren. Het dansje ontroerde hem ongelooflijk. Omdat het zo zuiver was, vol gratie. Naar zijn inschatting zou geen mens zoiets ooit kunnen. Misschien alleen een marionet. Vooropgesteld dat de marionettenspeler zijn vak zeer goed beheerst. De